

MIROŚŁAWA GRODZKA, KRYSZYNA ZINCZUK,
MIKOŁAJ ZINCZUK

Ekonomista – zawód atrakcyjny
(w świetle badań ankietowych)

The economist – an attractive profession (in the Light of Surveys)

W okresie transformacji wykształcenie odgrywa coraz bardziej znaczącą rolę w społeczeństwie. Od jakości kadr, których dostarcza system edukacji – w ujęciu globalnym – zależy w dużej mierze dynamika i kierunki rozwoju gospodarki, poziom życia i pozycja na rynku pracy absolwentów o szerokich horyzontach wiedzy zorientowanych w złożonych procesach gospodarki rynkowej.

Skuteczność systemu zarządzania w Polsce wymaga zatem właściwego przygotowania menedżerów i specjalistów do pełnienia nowych ról organizacyjnych i adaptacji do burzliwego otoczenia. Następuje zmiana liczby i struktury studentów według kierunku studiów. Rośnie udział studentów kierunków prawno-administracyjnych i ekonomicznych.

Popularność wydziałów ekonomicznych w państwowych wyższych uczelniach spowodowała konieczność zmian programowych oraz dostosowanie limitu przyjęć do możliwości kadrowych i lokalowych tych uczelni.

Potrzeby rynku pracy wpłynęły też na pojawienie się prywatnego sektora usług edukacyjnych. Sektor ten kształci studentów na kierunkach: ekonomii, zarządzania, finansów i bankowości, marketingu, informatyki i administracji. Jest on relatywnie niewielki, lecz jest „[...] ściślej powiązany z rynkiem pracy niż sektor szkół publicznych”¹.

Atrakcyjność zawodu ekonomisty – wywołana zmianami systemu społeczno-gospodarczego – spowodowała gwałtowny wzrost liczby kandydatów na

¹ Z. Czajka, *Rynek pracy a system edukacji*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1997, nr 3, s. 11–16.

kierunki ekonomiczne. Zainteresowanie studiami ekonomicznymi stało się inspiracją do podjęcia badań ankietowych wśród studentów studiów dziennych szkoły publicznej² i studiów zaocznych szkoły niepaństwowej³. Na anonimową ankietę odpowiedziało łącznie 782 respondentów. Próba ta pozwoliła rozpoznać i dokonać charakterystyki studentów, którzy otrzymali indeks uczelni ekonomicznej (m. in. ukończona szkoła średnia, miejsce zamieszkania, status społeczny rodziców i ich sytuacja materialna, opinie o sposobie rekrutacji i stopień trudności egzaminów wstępnych).

Głównym celem badania była próba odpowiedzi na pytania:

- co ich wiedzie do uczelni ekonomicznej (państwowej, niepaństwowej)?
- jakie są ich oczekiwania?
- czym się kierowali przy wyborze tego kierunku studiów i typu uczelni?

CHARAKTERYSTYKA BADANYCH STUDENTÓW

W badanej próbie ponad 62% to studentki, co tym samym potwierdza, że zawód ekonomisty feminizuje się. Studenci są osobami młodymi. Średni wiek badanych studentów UMCS wynosi 20 lat zaś w WSE – 24,5 lat.

Należy stwierdzić, że w grupie studentów szkoły niepaństwowej przeważa udział osób niezamężnych (76,7%). Ponad połowa tych studentów pracuje zarobkowo (52,8%), około 4,2% osób otrzymuje zasiłek dla bezrobotnych a pozostali (43%) utrzymywani są przez rodziców. Natomiast w grupie studentów UMCS zdecydowaną większość stanowią osoby utrzymywane przez rodziców (70,6%), 20,1% utrzymuje się ze stypendium socjalnego a pozostali podejmują dorywczo pracę zarobkową (8,3%).

Badani studenci UMCS w przeważającej większości pochodzą z rodzin wykształconych. W świetle badań w większości ankietowanych (68,8%) rodzice mają ukończone studia wyższe lub szkołę średnią a pozostali posiadają wykształcenie średnie zawodowe. Natomiast zdobycie wyższego wykształcenia jest bardzo ważne dla rodziców studentów rozpoczynających naukę w szkole niepaństwowej. Pomimo olbrzymich obciążeń budżetów domowych nauka dzieci jest rekompensatą dla nich za brak własnego wykształcenia. Okazuje się, że tylko 12,5% rodziców ukończyło studia wyższe. Pozostała, większa, część (67,8%) posiada wykształcenie zawodowe i średnie.

Ze względu na koszty ponoszone przez studenta i jego rodzinę miejsce zamieszkania i odległość od uczelni jest sprawą bardzo istotną. Okazuje się, że

² Badaniem objęto studentów I roku studiów roczników 1992/93 oraz 1996/97 Wydziału Ekonomicznego UMCS w Lublinie.

³ Badaniem objęto studentów I i II roku trzech kierunków studiów rocznika 1996/97 Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Nisku.

większość studentów UMCS pochodzi spoza Lublina. Ponad 25% ankietowanych mieszka na stacji, 21% otrzymało miejsce w akademiku a nieliczna grupa mieszka u krewnych. Większość studentów WSE mieszka na stałe na wsi lub w mieście (do 50 tys.). Grupa ta stanowi 56,9% ogółu respondentów. Pozostali studenci (36,8%) pochodzą z małych miast (do 150 tys.) oraz 6,3% respondentów mieszka w miastach powyżej 150 tys.

Wszyscy badani studenci legitymują się świadectwem maturalnym szkoły średniej z tą różnicą, że studenci UMCS w 83,8% ukończyli liceum ogólnokształcące, natomiast studenci WSE w większości (50,3%) ukończyli technikum lub liceum zawodowe.

Większość badanych respondentów z UMCS rozpoczęła studia ekonomiczne bezpośrednio po maturze (91,1%). W grupie pozostałej znaleźli się ci, którzy mieli roczną przerwę w nauce spowodowaną niepowodzeniem w pierwszym podejściu na uczelnię (lubelską lub w innym mieście) lub też dokonywali zmian rozpoczętego kierunku studiów.

Dla przeważającej większości studentów UMCS (85,1%) studia na wydziale ekonomicznym są jedynymi studiami, jednak 12,4% respondentów chciałoby dodatkowo podjąć naukę na innym kierunku studiów takim jak: prawo, handel zagraniczny, filologia angielska, informatyka. W pozostałej grupie znajdują się ci, którzy studiowali wcześniej na innych wydziałach, przerwali studia ze względu na niezgodność treści nauczania i oczekiwań bądź też nie podolali stawianym wymaganiom. Natomiast studenci WSE pragnęli też dodatkowo studiować (prawo, psychologia) a 4,5% to grupa, która już studiowała, lecz zrezygnowała ze studiów z powodów rodzinnych.

Formy przyjęć do obydwu typów szkół wyższych są zdecydowanie zróżnicowane. W przypadku szkoły niepaństwowej obowiązuje przedłożenie świadectwa maturalnego oraz innych wymaganych dokumentów, kolejność zgłoszenia oraz uiszczenie opłaty wpisowej. Otrzymanie indeksu studenta wydziału ekonomicznego związane jest z otrzymaniem bardzo dobrych wyników z egzaminu wstępnego. W przypadku UMCS jest to egzamin testowy z matematyki i języka obcego. Dla 65,2% studentów egzamin był dość trudny, dla 31,6% jako łatwy (opinie te pochodzą od studentów, którzy ukończyli klasy o profilu matematyczno-fizycznym). Dla 3,2% egzamin wstępny był bardzo trudny (wypowiedzi studentów ze szkół spoza Lublina).

WYBÓR SZKOŁY PUBLICZNEJ I NIEPAŃSTWOWEJ W OPINII STUDENTÓW

W warunkach gospodarki rynkowej w coraz większym stopniu uświadomiona zostaje konieczność posiadania wyższego wykształcenia. Dyplom ukończonej szkoły wyższej (publicznej lub niepaństwowej) przyczynia się m. in. do:

- zmniejszenia zagrożenia bycia bezrobotnym,

- pozyskania lepiej wynagradzanej pracy w różnych podmiotach gospodarczych,
- umocnienia własnej tożsamości, zwłaszcza u tych absolwentów, którzy podejmą działalność gospodarczą na własny rachunek,
- zachowań kreatywnych na rynku i w procesach produkcyjnych,
- zachowań przedsiębiorczych w warunkach konkurencyjnych,
- szybszego dostrzegania szans i zagrożeń wewnątrz i na zewnątrz firmy,
- łamania istniejących przyzwyczajęń oraz poszukiwania nowych rozwiązań w sferze życia społeczno-gospodarczego.

Transformacja systemu gospodarczego została odczytana zatem jako przywrócenie inwestycyjnego aspektu wyższego wykształcenia w skali indywidualnej. Stąd też decyzja wyboru i podjęcia studiów ekonomicznych – dla respondentów – należała z pewnością do trudnych, wymagających od nich dużej odpowiedzialności i świadomości celów życiowych.

Motywy postępowania są jedynym z czynników wywierających wpływ na wynik ludzkiego działania. Pojęcie motywacji jest bardzo szerokie i dlatego też dla potrzeb praktycznych ogranicza się je do niektórych aspektów determinujących zachowanie.⁴ J. Szczepański za motyw uważa te czynniki, które wyznaczają sposób i kierunek postępowania do realizacji celów⁵.

W przeprowadzonych badaniach motywem przyjęto określać te czynniki, które pobudzają młodzież do wyboru określonego kierunku studiów wyższych.

Odpowiedź na pytanie, czym kierowali się respondenci UMCS i WSE przy wyborze studiów ekonomicznych podzielono na dwie grupy.

W pierwszej znalazły się te, które wynikają z własnych zainteresowań studentów, tj.:

- perspektywa przyszłej popłatnej pracy,
- kontynuowanie dalszej nauki po szkole średniej,
- chęć założenia własnej firmy,
- społeczne znaczenie zawodu ekonomisty,
- prestiż zawodu w chwili obecnej,
- chęć zrobienia kariery i stania się „sławnym biznesmenem”.

W drugiej grupie motywów zestawiono te, które nie wynikają z zainteresowań i przekonań studentów do dalszej nauki, a mianowicie:

- * chęć przedłużenia młodości,
- * ukończenia jakiegokolwiek kierunku studiów,
- * zupełny przypadek,
- * brak szerszego rozeznania co do swoich możliwości,
- * presja rodziców,

⁴ C. Coper, H. Applay, *Motywacja: teoria i badania*, PWN, Warszawa 1972, s. 43.

⁵ J. Szczepański, *Socjologia zagadnienia wyższego wykształcenia*, PWN, Warszawa 1963, s. 90–91.

- * ucieczka przed służbą wojskową,
- * założenie rodziny (w przypadku studentów WSE).

Przeważają zatem pozytywne motywy wyboru studiów ekonomicznych i stanowią one 82,1% ogólnej liczby odpowiedzi, negatywne odpowiedzi stanowią tylko 17,1%.

W zdecydowanej większości wybór studiów był wyłącznie samodzielną decyzją kandydata (około 80%). Na decyzję wyboru Wydziału Ekonomicznego UMCS miał też wpływ rodzaj przedmiotów objętych egzaminem wstępnym (te same przedmioty wybierali na maturze).

Oczekiwania respondentów po ukończeniu studiów ekonomicznych – w obydwu uczelniach – są bardzo zbliżone do motywów wyboru tych studiów. I tak w kolejności wymieniano:

- niezależność i samodzielność,
- zdobycie interesującego zawodu, popłatnej i ciekawej pracy,
- wysokich zarobków,
- możliwość założenia własnej firmy.

Inne alternatywne odpowiedzi to:

- uznanie i szacunek ze strony innych ludzi,
- łatwiejsze życie w kraju,
- oczekiwanie na wiele ofert pracy.

Dla wykonywanej pracy w zawodzie ekonomisty płeć nie ma znaczenia. Umiejętności w zawodzie ekonomisty – wymieniane najczęściej przez respondentów to: znajomość języków obcych i umiejętność obsługi komputera.

Wbrew oczekiwaniom w następnej kolejności wymieniano: umiejętność analizowania i przewidywania, odpowiedzialność, szybkość podejmowania decyzji, łatwość nawiązywania kontaktów z ludźmi. Wśród innych cech, wymienianych przez samych respondentów znajdują się: upór, przedsiębiorczość, umiejętność logicznego myślenia, zorganizowanie i umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Nie zostały wskazane takie cechy, jak systematyczność, pracowitość, punktualność, rzetelność, szczęście i spryt, szczerść, cechy przywódcze, intuicja w robieniu interesów. Brak wskazania tych cech wydaje się dziwny choćby z tego względu, że współcześni pracodawcy oczekują od pracowników inicjatywy, dużego zaangażowania w pracy oraz umiejętności współpracy z ludźmi.

Specjalności, w których chcieliby pracować studenci UMCS uszregowano według kolejności odpowiedzi: 42% respondentów chce pracować jako specjaliści d/s marketingu, 36% – jako bankowcy, 10% – jako finansiści i maklerzy giełdowi. Nieliczni, stanowiący około 12% ankietowanych, chce pracować w takich specjalnościach, jak rzeczoznawca od ubezpieczeń, specjalista personalny, agent d/s patentów, pracownik społeczny.

Z przedstawionych badań wynika, że atrakcyjność zawodu ekonomisty wzrasta z każdym rokiem. Na poparcie tego stwierdzenia niech posłużą dane

dotyczące liczby kandydatów na Wydział Ekonomiczny UMCS w Lublinie w roku 1996/97. Na 220 miejsc na studia dzienne ubiegało się ponad 1400 kandydatów.

Popularność studiów ekonomicznych wynika również m. in. z rozszerzenia się potrzeb kadrowych na ekonomistów specjalizujących się w takich dziedzinach, jak rachunkowość, finanse, bankowość, marketing, ubezpieczenia itp. Wydaje się zatem, że ulega zmianie wizja i model ekonomisty w jednostce gospodarczej. Ekonomista zaczyna zajmować kluczową pozycję w strukturze instytucji. Jego rola zostaje zdeterminowana przez stopień swobody i autonomii firmy w podejmowaniu i realizacji decyzji gospodarczej. Zdobyć wykształcenia ekonomicznego umożliwi absolwentom zajęcie czynnej postawy w społecznym procesie pracy. Najbardziej pożądane są te elementy wykształcenia ekonomicznego, które zapewniają ekonomiście szybką i twórczą adaptację do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych⁶.

Współczesny ekonomista to dobry analityk zjawisk gospodarczych, przedsiębiorczy i operatywny właściciel firmy podejmujący ryzyko działalności i chcący osiągać sukcesy.

SUMMARY

The attractiveness of the job of an economist, caused by the changes in the social-economic system, gave rise to a rapid increase of the number of candidates for economic faculties in both public and private schools. The interest in economic studies became an inspiration for undertaking studies in the form of questionnaires among the students of the Economic Faculty of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin and Higher School of Economy at Nisko.

The purpose of the studies was an attempt to answer the questions concerning for example the motives which led to the choice of studies at the economic faculty, the students' expectations after graduation, and the fields in which they would be most willing to undertake future work.

⁶ M. Kabaj, *W kierunku gospodarki opartej na wiedzy*, „Polityka Społeczna” 1997, nr 4, s. 11–16.